

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN BUCUREȘTI

Consiliul pentru Studii Universitare de Doctorat

Școala Doctorală de Drept

**SOCIETATEA CIVILĂ – FUNDAMENT AL DEMOCRAȚIEI
FUNCȚIONALE**

LOREDANA D.F. COSTINA

Conducător de doctorat: Prof. univ. dr. MIHAI BĂDESCU

București, 2025

REZUMAT

CUVINTE CHEIE: *democrație funcțională, societate civilă, asociații, fundații, sindicate, patronate, grupuri de presiune, inițiativă cetățenească de revizuire a Constituției, inițiativă populară legislativă, transparență decizională, calitatea procesuală activă a societății civile, reprezentativitate, legitimitate, Consiliul Economic și Social, Consiliul Superior al Magistraturii, advocacy, lobby, petiții, proteste.*

Pornind de la ideea că democrația nu poate fi exercitată doar prin mecanismul votului, al alegerilor organizate la intervalele decise prin normele constituționale și legale, ci în fiecare zi, prin mecanisme care să asigure participarea cetățenească la actul de guvernare, chiar indirect, însă mai activ decât prin simpla delegare a puterii poporului către candidați aleși, și prin controlul acestora și prin implicarea directă în luarea deciziilor care privesc viața zilnică a cetății, această teză de doctorat și-a propus să analizeze fundamentele juridice ale participării civice continue, dincolo de momentul electoral, prin intermediul instituționalizării societății civile ca actor legitim și indispensabil al democrației funcționale.

Prezenta teză oferă o analiză cuprinzătoare a rolului juridic și instituțional al societății civile în cadrul arhitecturii unei democrații funcționale, plecând de la premisa că statul de drept nu poate fi susținut durabil în absența unei societăți civile autonome, articulate normativ și capabile să exercite un control efectiv asupra puterii publice.

Teza prezintă elemente originale, pe de o parte, din punct de vedere teoretic, întrucât investighează conceptele de „*democrație funcțională*” și „*societate civilă*” dintr-o perspectivă juridică, nu sociologică sau politologică, iar pe de altă parte, din punct de vedere practic, întrucât fundamentează dezvoltarea unor instrumente juridice menite să consolideze capacitatea societății civile de a-și exercita rolul critic și constructiv în cadrul unei democrații autentice, prin intermediul propunerilor de *lege ferenda* redactate.

CUPRINS

ABREVIERI	7
INTRODUCERE	9
1.Motivația alegerii temei.....	9
2. Metodologia de cercetare	12
2.1. Întrebări de cercetare	12
2.2. Metode de cercetare.....	13
2.3. Stadiul cercetării.....	15
I. DEMOCRAȚIA FUNCȚIONALĂ.....	20
1.1.Noțiunea de democrație.....	20
1.2.Evoluția conceptului de democrație	21
1.3.Tipuri de democrații	35
1.4.Juridicizarea democrației.....	42
1.5.Democrația funcțională	54
1.6.Constituționalizarea democrației funcționale	57
1.7.Concluzii	73
II. CONCEPTUL SOCIETĂȚII CIVILE ÎN ȘTIINȚA DREPTULUI.....	76
2.1.Noțiunea de societate civilă.....	76
2.2.Originea și evoluția societății civile	83
2.3.Rolul societății civile în democrație	89
2.4.Niveluri de acțiune ale societății civile.....	96
2.5.Trăsături definitorii ale organizațiilor societății civile	107
2.6.Grupurile de presiune	112
2.7.Aspecte controversate privind societatea civilă.....	119
2.7.1.Legitimitatea.....	119
2.7.2.Reprezentativitatea	122
2.7.3.Transparența finanțării.....	124
2.8.Concluzii	127
III. REGIMUL JURIDIC AL SINDICATELOR ȘI PATRONATELOR	129
3.1. Regimul juridic al organizațiilor sindicale	129
3.1.1. Istoricul organizațiilor sindicale în România.....	129
3.1.3. Sindicatele după 1991: analiză a 4 legi	139
3.1.4. Membrii de sindicat în jurisprudența CEDO	149
3.1.5. Conceptul de reprezentativitate a sindicatelor.....	152
3.2. Regimul juridic al organizațiilor patronale.....	159
3.2.1. Originea și evoluția organizațiilor patronale	159

3.2.2. Patronatele după anul 2001: analiza a 3 legi	160
3.2.3. Conceptul de reprezentativitate a patronatelor	165
3.3. Concluzii	167
IV. REGIMUL JURIDIC AL ASOCIAȚIILOR ȘI FUNDAȚIILOR	171
4.1. Istoricul asociațiilor și fundațiilor în România	171
4.1.1. Asociațiile și fundațiile în dreptul roman	171
4.1.2. Asociațiile și fundațiile în Codul Calimach	173
4.1.4. Libertatea de asociere în Constituția din 1923	176
4.2. Analiza critică a regimului actual al asociațiilor și fundațiilor	178
4.2.1. Caracterul non-profit al asociațiilor	179
4.2.2. Procedura de înființare: între control și modernizare	186
4.2.3. Înregistrarea membrilor asociațiilor	191
4.2.4. Cenzorul în asociațiile cu mai puțin de 15 membri	195
4.2.5. Beneficiarul real al asociațiilor și fundațiilor	198
4.2.6. Acordarea statutului de utilitate publică	208
4.3. Concluzii	209
V. INSTRUMENTE JURIDICE DE ACȚIUNE A SOCIETĂȚII CIVILE	212
5.1. Inițiativa cetățenească de revizuire a Constituției României	212
5.2. Inițiativa populară legislativă	219
5.3. Inițiativa legislativă cetățenească europeană	225
5.4. Participarea la dezbaterile publice a legislației secundare	228
5.5. Consiliul Economic și Social	232
5.6. Consiliul Superior al Magistraturii	241
5.7. Reprezentarea în justiție a societății civile	244
5.8. Advocacy și lobby	248
5.9. Concluzii	250
CONCLUZII ȘI PROPUNERI DE LEGE FERENDA	252
BIBLIOGRAFIE	272

Sinteza lucrării:

La toate întrebările de cercetare din cadrul cercetării noastre doctorale am răspuns pe parcursul tezei de doctorat, structurată în **șase capitole**: 1. Democrația funcțională; 2. Conceptul societății civile în știința dreptului; 3. Regimul juridic al sindicatelor și patronatelor; 4. Regimul juridic al asociațiilor și fundațiilor; 5. Instrumente juridice de acțiune a societății civile; 6. Concluzii și propuneri de lege ferenda.

Întrucât prezenta lucrare tratează subiectul societății civile ca fundament al democrației funcționale, am considerat că este necesar, ca în **primul capitol al lucrării** să identificăm în literatura de specialitate și să creionăm o **teorie a democrației funcționale**, din perspectivă juridică. Astfel, pornind de la faptul că democrația, asemenea multor alte concepte utilizate în drept, este o noțiune preluată din alte domenii, în special din științele politice, am considerat necesar ca în cadrul acestui capitol să analizăm modul în care acest concept deosebit de important a fost supus unui proces de juridicizare, prin care a fost transformat și adaptat pentru a deveni un instrument autentic al raționamentului juridic.

Astfel, cu privire la ceea ce înțelegem prin democrație funcțională, prin acest capitol am dorit să arătăm că nu propunem un nou termen sau o nouă definiție a democrației sau a unui nou tip de democrație, ci plecând de la principalele caracteristici ale democrației, ne dorim să oferim o concepție mult mai folositoare și mai pragmatică a democrației: într-o democrație funcțională, care funcționează într-un mod veritabil, guvernații nu au lăsat întru totul ca guvernanții să le decidă soarta, neabandonând cu totul implicarea în viața cetății și amintindu-și că ei sunt titularii suveranității naționale, fapt ce le oferă dreptul de control și ghidare a modului de exercitare a puterii de stat de către guvernanți, care nu sunt nimic altceva decât niște mandatar temporari ai puterii.

În cadrul **celui de-al doilea capitol**, am cercetat utilizând o cheie juridică, conceptul de societate civilă, investigând inclusiv implicațiile sale juridice extrem de importante, dat fiind faptul că societatea civilă este considerată a fi una dintre valorile incontestabile ale sistemelor constituționale occidentale. Pornind de la faptul că la nivel juridic, conceptul este foarte puțin explicat în doctrină, pe parcursul acestui capitol ne-am propus să clarificăm conceptul de societate civilă, descifrând rolul și funcțiile organizațiilor societății civile și dezbătând inclusiv aspecte controversate ale activității societății civile, precum: legitimitatea, reprezentativitate și transparența finanțării.

Începând cu **cel de-al treilea capitol**, cercetarea noastră părăsește paradigma teoretică a primelor două capitole, analizând în mod concret regimurile juridice ale principalelor

organizații ale societății civile. Astfel, în cel de-al treilea capitol, ne-am propus să cercetăm principalele acte normative care reglementează înființarea și activitatea sindicatelor și patronatelor, identificând modul concret de aplicare a acestor norme juridice în practica judiciară, precum și problemele ce se nasc din practica neunitară a instanțelor de judecată.

Capitolul al patrulea reprezintă una dintre cele **mai importante contribuții personale** ale noastre cu privire la subiectul cercetat, întrucât oferă o analiză critică a prevederilor O. G. nr. 26/2000, principalul act normativ ce reglementează domeniul asociațiilor și fundațiilor în România. Prin utilizarea studiilor de caz selectate și prezentate în cadrul acestui capitol, studii de caz ce provin din practica autoarei ca avocat specializat în dreptul asociațiilor și fundațiilor, am acumulat suficiente date despre modul în care instanțele române aplică legislația în materie, putând creiona o imagine de ansamblu asupra modului în care legislația în materia asociațiilor și fundațiilor necesită o reformă substanțială și o adaptare la cerințele societății secolului al XXI-lea, cu scopul de asigura pe deplin rolul acestor organizații în cadrul unui sistem democratic.

Capitolul al cincilea oferă o cercetare amănunțită a principalelor instrumente juridice pe care organizațiile societății civile le au la dispoziție pentru a influența viața democratică a unei societăți, prin influențarea luării deciziilor. Astfel, capitolul analizează principalele acte normative care reglementează mecanisme democratice ca inițiativa populară de revizuire a Constituției, inițiativa populară legislativă, inițiativa cetățenească europeană, rolul societății civile în instituții fundamentale ale statului român, cum ar fi Consiliul Superior al Magistraturii sau Consiliul Economic și Social, rolul reprezentativ al organizațiilor societății civile în fața instanțelor naționale și internaționale, precum și aspecte controversate privind dezbaterile asupra necesității adoptării unor acte normative care să reglementeze practici precum advocacy-ul și lobby-ul.

Unei bune părți a problemelor identificate în actele normative analizate în cadrul ultimelor trei capitole îi găsim rezolvarea în ultima parte a lucrării, unde vom prezenta **concluziile cercetării** și vom contribui cu **propuneri de lege ferenda** la îmbunătățirea rolului societății civile în sprijinirea mecanismelor democratice.